

КЛАСТЕРНИЙ ПІДХІД У ЗАЛУЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ РЕГІОНУ

У статті розглядається можливість використання кластерного підходу для залучення іноземних інвестицій. Наведено досвід європейських країн. Визначено перспективи його застосування в Україні.

В статье рассматривается возможность использования кластерного подхода для привлечения иностранных инвестиций. Приведен опыт европейских стран. Определены перспективы его применения в Украине.

In the article the possibility to use cluster approach for attraction foreign investment is considered. It's given the experience of European countries and the perspectives of its use in Ukraine are determined.

Ключові слова: прями іноземні інвестиції, кластер, регіональна політика, регіон.

Дефіцит інвестиційних ресурсів протягом останніх років залишається однією з головних проблем української економіки. За роки реформ в інвестиційній сфері утворився великий вузол надзвичайно складних проблем економічного, соціального й організаційного характеру. Створилась парадоксальна ситуація, при якій економіка, що володіє унікальними за масштабами і розмаїтістю природними ресурсами, висококваліфікованою робочою силою, значним інноваційним потенціалом, протягом багатьох років переживала депресію. Спроби уряду активізувати інвестиції і дотепер не дали значних результатів. Саме тому виникає необхідність пошуку нових підходів до формування системи управління залученням інвестицій на регіональному рівні та розробку нових методів регулювання процесів соціально-економічного розвитку регіонів. Першим кроком до розробки нових підходів є усвідомлення та розуміння того, чому інвестори, обравши Україну як країну-реципієнта інвестицій, зосереджують свою увагу на одних регіонах, тим самим ігноруючи інші.

В умовах недосконалих ринкових відносин та затяжної фінансово-економічної кризи традиційне економічне мислення та підходи до регіонального розвитку повинні поступитися регіонально-цілісному підходу, який дозволяє розглядати господарство регіону як системне утворення (комплекс), що є органічною складовою національного господарського комплексу. Однак успішна реалізація на практиці регіонально-цілісного підходу можлива лише за умови використання більш вузьких (спеціалізованих) підходів, що мають чітко виражену практичну спрямованість. Серед них особливу роль відіграє кластерний підхід, оскільки саме він дозволяє запровадити інвестиційно та інноваційно нову модель розвитку господарства на регіональному рівні.

Перші спроби застосування кластерного підходу до аналізу економічних явищ були здійснені наприкінці ХХ ст. видатним американським вченим М.Портером.

Теорію кластерів М.Портер відкрив під час розробки теорії конкурентних

переваг. Щоб зрозуміти витоки конкурентоспроможності країни, він за одиницю аналізу бере галузь. Але при цьому зауважує, що країна досягає успіху не в окремих галузях, а в групах галузей, пов'язаних вертикальними і горизонтальними зв'язками, які, до того ж, вбудовані у світове господарство. Це привело його до поняття "кластер" і кластерного аналізу конкурентоспроможності країн. Він дав визначення кластера, а також дослідив причини виникнення кластерів, їх структурні особливості й переваги в розбудові національної і регіональної економіки.

Сьогодні кластерний підхід зайняв чільне місце у прикладній та науково-теоретичній базі світової науки. Концепція кластерного підходу не є новою для світової науково-практичної сфери загалом та для України зокрема. У контексті реалій української економіки вагомий внесок у розвиток кластерної теорії зробили В.Прайс, М.Войнаренко та О.Костишина (1999; 2000; 2001), В.Чевганова та І.Брижань (2002), С.Соколенко (2004; 2006), Н.Волкова та Т.Сахно (2005), В.Труш та І. Бігун (2007), О. Михайловська (2007) та ін. Проте досі залишається відкритим питання щодо застосування кластерного підходу у процесі залучення іноземних інвестицій.

За визначенням експертів ОЕСР, інтенсивна кластеризація виступає одним із ключових факторів конкурентоспроможності регіонів у глобальному економічному середовищі. Експерти ОЕСР стверджують, що інноваційні кластери виступають «рушійними силами економічного зростання національних економік, а реалізація кластерних ініціатив – ключовим інструментом нарощення конкурентоспроможності країн» [2].

Зазначимо, що процес кластеризації у регіоні чи в масштабах країни часто відбувається сам по собі, без будь-якого втручання держави. Проте втручання держави у створення стратегічних кластерів має бути однозначним. Це пояснюється тим, що сьогодні, в умовах глобалізації об'єднань компаній ідеально підходять для ринку альянси тощо. Проте держава, реалізуючи антимонопольну політику, має попереджувати формування альянсів, метою яких є обмеження конкуренції [3].

Саме кластери доводять свою застосовність як інструмент спрямованого розвитку економіки регіону, посилення її конкурентоспроможності, побудови чи реструктуризації регіональних економічних підсистем, розв'язання територіальних соціальних проблем, проблем раціонального ресурсовикористання тощо. Із самого початку розвитку кластерний підхід активно розглядався із позицій його застосовності як складової регіонального управління. Актуальність управлінської інтерпретації кластерного підходу в умовах домінування посткейнсіанської теорії регіональної політики суттєво посилює його віднесення до «м'яких» регуляторно-інструментальних засобів впливу на об'єкти економіки.

Перші спроби створення кластерної регіональної економіки, тобто виділення ключової галузі та створення найбільш сприятливих умов для залучення

іноземних інвесторів та інвесторів, що працюють у суміжних та супровідних галузях, були зроблені у Львівській області, коли компанія «Leoni» (випуск кабельного спорядження для автомобілів «GM») повідомила, що хотіла б перевести більшість своїх виробничих операцій з-за кордону до Львівської області. Проте подальшої підтримки для розвитку даного кластеру з боку влади не було виявлено.

На нашу думку, уряд повинен підтримувати подібні прямі іноземні інвестиції, створюючи спеціальні кластери з усіма засобами, необхідними для даного виду промисловості, в тому числі інфраструктуру та надання кваліфікованих трудових ресурсів. Такі угруповання допоможуть створити динамічний ефект і сприяти розвитку різних секторів економіки. Декілька регіональних урядів Європи намагаються створити такі кластери.

Цікавим є досвід розвитку «кластерної економіки» у країнах Західної Європи. Так, Країна Басків у Іспанії була одним з найбільш активних регіонів у Західній Європі у сфері розвитку кластерного підходу до регіонального розвитку. Діючи згідно з стратегією розвитку регіонального уряду, План технологічних кластерів чітко сконцентрувався на розвитку низки кластерів, що виникають у локальній економіці. Цей сектор включає автомобільну, станко-будівничу та телекомунікаційні галузі. Підхід Країни Басків складається з низки цікавих особливостей, таких як стратегічний фокус, взаємовідносини між регіональними і національними діями та залучення різних організацій в межах місцевої економіки. Підхід Країни Басків складається з державної підтримки у заснуванні кластерних асоціацій, що значною мірою визначаються самостійно, та субсидії декількох ініціатив, що погоджено між урядом та цими асоціаціями на період у декілька років. У той час як розвиток кластерів є частиною загальної стратегічної структури розвитку баскської економіки, їх просування було значним стратегічним зрушенням регіонального уряду у його пріоритетах промислового розвитку: підтримка кластерів була одним з стратегічних пріоритетів подальшого розвитку регіонів, починаючи з 1990-х років. Однак, з точки зору стратегії політики, це було поширено поза межами структур, що визначали політику. Цей процес більше залучав нових агентів через всебічні консультації з приватним сектором у розробці та виконанні політики, ніж звичайні структури, що визначають політику [1].

Отже, незважаючи на нестійке становище світової економіки та нестабільність внутрішньоукраїнських умов господарювання, Україна є досить привабливою для іноземного інвестора. Різноманітність природних, кліматичних та ресурсних умов регіонів України вимагає, щоб увага інвестора сконцентровувалась на тих галузях економіки, які є традиційними і перспективними для регіону. Так, інвесторам, що бажають інвестувати у важку промисловість або гірничодобувну, варто пропонувати східні регіони України, а інвесторам, що цікавляться розвитком курортно-розважальної галузі, – АРК або Західну Україну. При цьому для будь-якого інвестора варто сформувати

весь пакет послуг та створити умови для об'єднання у кластери суміжних та підтримуючих сфер бізнесу. Стратегія виокремлення на території кожного регіону однієї або кількох пріоритетних галузей економіки та залучення в цю галузь інвесторів дозволить кожному регіону знайти свою нішу на ринку іноземних інвестицій та ефективніше сприятиме соціально-економічному розвитку регіону.

Список використаних джерел:

1. Політика прямих іноземних інвестицій у Львівській області в Україні: Звіт Організації економічної співпраці та розвитку (ОЕСР). – Л.: 2010 р. – С.143.
2. Стратегії підвищення міжнародної конкурентоспроможності регіонів / Ю.В. Рибак // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – №1 (116). – С. 192-199.
3. Роль держави в організаційному забезпеченні стратегічних напрямів підвищення конкурентоспроможності регіону / В.С. Сімонова, О.О. Волошина // Формування ринкових відносин в Україні – 2010. – №3 (106). – С.171-176.